

14. Lohynova E. S. Psykhofyziolohyeheskaia struktura verbalnogo y neverbalnogo yntellekta detei 6–7 y 9–10 let s raznoi uspezhnostiu obucheniya : dys. ... kand. byl. nauk : 19.00.01 / Lohynova Ekateryna Serheevna. – M., 2003. – 199 s.
15. Aleksandrov Yu. Y. Psykhofyziolohyia : uchebnyk / [otv. red. Aleksandrov Yu. Y.]. – SPb : Pyter, 2001. – 496 s.
16. Weiss M. Human biology and behavior / M. Weiss, A. Mann // Jan 1, 1981. – Human evolution, 559 p.
17. Luchynyn A. S. Psykhofyziolohyia / A. S. Luchynyn. – Rostov n/D : Fenyks, 2004. – 320 s.
18. Ananov B. H. O problemakh sovremennoho chelovekoznannia / B. H. Ananov. – M. : Nauka, 1977. – 381 s.
19. Dreval A. V. Yntellekt XXX : Yntellektualnoe chtenye v zhanre / A. V. Dreval. – M.: Toruse Press, 2005. – 316 s.
20. Houlman D. Emotsyonalnyi yntellekt / D. Houlman ; [per. s anhl. A. P. Ysaevoi]. – M. : AST Moskva: Khranytel, 2008. – 478 s.

УДК 811.111'276.6:614.233.4

Людмила Русалкіна,
м. Одеса

ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Розглянуто актуалізацію застосування компетентнісного підходу під час іншомовної підготовки майбутніх лікарів. Окреслено питання, що стосуються загальної характеристики іншомовної компетенції майбутніх лікарів. Проаналізовано поняття «компетенція», «компетентність».

Ключові слова: компетенція, компетентність, іншомовна компетентність, компетентнісний підхід, підготовка майбутніх лікарів.

Рассмотрена актуализация применения компетентностного подхода во время иноязычной подготовки будущих врачей. Очерчены вопросы, касающиеся общей характеристики иноязычной компетенции будущих врачей. Проанализированы понятия «компетенция», «компетентность».

Ключевые слова: компетенция, компетентность, иноязычная компетентность, компетентностный подход, подготовка будущих врачей,

In the article actualization of competency approach application during the foreign language training of future doctors is considered. The questions of general characteristics of future doctors' foreign language competency are described. The notions "competency" and "competence" are analyzed.

Key words: competence, competence, foreign language competency, competency training, training of future doctors.

Тема компетентнісного підходу в системі вищої медичної освіти стає принципово важливою і набуває поширення. Це пов'язано з тим, що вона зорієнтована на новий освітній напрям гуманізації освіти. Ці чинники зумовлюють актуалізацію компетентнісного підходу в освіті. Сюди можна зарахувати чинник зростання професійної мобільності, адже професії стали більш інтегрованими. Унаслідок цих обставин виникла необхідність формування особистості, яка вміє жити за нових умов. Стає зрозуміло, що для вдалої професійної діяльності лікаря не достатньо здобути вищу освіту, оскільки виникає потреба постійно поповнювати знання іноді з інших галузей медичної науки. Необхідність застосування концепції компетентнісного підходу в галузі вищої медичної освіти визначили актуальність і мету цієї статті.

Метою нашої статті є визначення головних чинників формування професійної іншомовної підготовленості майбутніх лікарів за умов застосування компетентнісного підходу в процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням.

Теоретичні засади компетентнісного підходу розглядали у своїх працях О. Пометун, Г. Селевко, О. Овчарук, М. Колтунова, В. айденко, Ю. Татур, Н. Гришанова та ін.

Варто розглянути термінологічні джерела. Так, поняття «компетентний» означає: 1) той, який має достатні знання в будь-якій галузі або з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; хто ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) той, хто має певні повноваження; повноправний, повновладний.

«Компетентність» є властивістю за значенням компетентний, а «компетенція» – це: 1) добра обізнаність з чим-небудь; 2) коло повноважень будь-якої організації, установи або особи [4].

Поняття «*competere*» латино-російський словник трактує як «відповідати, бути здатним, годящим», а поняття «*competentia*» – як «відповідність, узгодженість». Компетентність трактують як обізнаність, поінформованість, авторитетність; компетенція – це коло повноважень будь-якої організації або особи; коло питань яких, певна особа має певні знання, досвід, повноваження [там само].

«*Competence*» у перекладі з англійської означає «вміння, здатність»; компетенція, компетентність, здатність. Тлумачний словник англійської мови дає цим поняттям такі визначення: достатність, відповідність, вміння виконувати певне завдання, діяльність та обов'язок; загальні вміння та навички, розумові здібності. Компетенція – це гарна обізнаність з будь-чим; коло повноважень певної організації або особи. Компетентний – той, хто має достатній рівень знань у якій-небудь галузі; кваліфікований, ґрунтується на знанні, з будь-чим добре обізнаний, тямущий [5]. «Компетентність»: 1) міра відповідності знань, умінь і досвіду осіб певного соціально-професійного статусу реальному рівні складності виконуваних ними завдань і вирішуваних проблем. На відміну від цього терміна, «кваліфікація» містить, крім суто професійних знань та вмінь, що характеризують кваліфікацію, такі якості, як ініціатива, співпраця, здатність працювати у групі, комунікативні здібності, вміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати та використовувати інформацію; 2) сфера повноважень керівного органу, посадової особи; коло питань, з яких вони мають право прийняття рішень [4].

Відповідно до аналізу наукової літератури, необхідно розглянути різні погляди на трактування понять «компетенція» та «компетентність». Так, поняття «компетенція» О. Кучай

визначає комплекс взаємозалежних якостей особистості (знання, уміння, навички, способи діяльності), що задаються до певного кола предметів і процесів та необхідних для якісної, продуктивної діяльності щодо них [3]. Зокрема, О. Пометун обґрунтовує «компетенцію» як інтегративне поняття, що містить такі аспекти: готовність до цілепокладання, оцінювання, дії, рефлексії [10]. На думку М. Голованя, «компетенція» – це певна відчужена, наперед задана вимога до підготовки особи, наперед задана вимога щодо знань та досвіду діяльності у певній сфері [7]. Натомість А. Богуш вважає, що компетенція – це відсторонена, наперед задана вимога до освітньої підготовки студента, а компетентність – уже сформована особистісна якість [9].

В окремих наукових працях, терміни «компетенція» і «компетентність» використовують як синоніми (Дж. Равен), а в інших – чітко розмежують (В. Краєвський, А. Хуторський). На думку Н. Нагорної, така невідповідність виникла внаслідок неточного перекладу рекомендацій Ради Європи, коли англійське «competency» помилково перекладали на співзвучне «компетенція». Причиною цього є відповідність двох українських еквівалентів (компетенція і компетентність), одному англійському (competency).

Так, М. Головань зазначає, що в англійських джерелах також використовують слово «competency», що має таке ж значення, як і «competence». Окрім цього, на засадах аналізу етимологічної інформації тлумачного словника, «competency» походить від латинського *competentia*, тобто його потрібно перекладати як «компетенція» [7].

Зокрема Н. Бібік також вважає однією з причин неточність перекладу з іноземної мови: «запозичення термінології із зарубіжних видань через неточність перекладу внесло безліч непорозумінь у з'ясуванні явищ, що... не є новими ні для української термінологічної традиції, ні для педагогічної дійсності».

Отже, компетенцію потрібно визначати як заздалегідь задані соціальні вимоги до професійної підготовки студентів, що є необхідними для здійснення якісної професійної діяльності в певній галузі.

У професійно-мовленнєвій діяльності розрізняють мовну (лінгвістичну, народознавчу тощо) та мовленнєву (лексичну, фонетичну, граматичну, діалогічну, монологічну) компетенції [9].

Мовна компетенція

Термін мовна компетенція до наукового дискурсу ввів Н. Хомський, який визначав його як знання мови на противагу мовному використанню [11]. На думку вченого, мовна компетенція складається з сукупності знань про мову, що й виступає підґрунтям граматики. Лінгвіст вибудовував власну концепцію в ідеалістичному дусі, про що свідчить одне з вихідних положень про ідеального мовця-слухача, який має існувати в абсолютно однорідній мовній спільноті. З таким підходом пов'язано протиставлення мови її застосуванню, оскільки мовне використання, на думку Н. Хомського, є досить спотвореним відображенням мовної компетенції через неможливість всеохопного опису. Відповідне прагнення абстрагуватися від реальних мовленнєвих актів не відповідає головному принципу соціолінгвістики – вивченню мови в соціальному контексті. Підхід Н. Хомського до визначення поняття мовної компетенції був дещо звуженим і вимагав певного розширення та нового семантичного навантаження, що враховувало б результат процесу соціалізації [13].

Мовленнєва компетенція особистості є актуальною проблемою сьогодення. Дослідженням цієї проблеми займаються багато вчених: Ю. Бельчиков, Є. Боринштейн, Н. Буланкіна, Т. Коць, Л. Луньова, Л. Масенко, Л. Мацько, В. Пасинок, Т. Потоцька, М. Сердюк, Л. Ставицька та ін.

Психолінгвістичні дослідження визначають мовну компетенцію складником мовленнєвої компетенції особистості. Мовну компетенцію визначають як комплекс конкретних умінь, необхідних для мовленнєвих контактів, а також для оволодіння мовою як навчальною дисципліною (Л. Божович, А. Василевич, А. Іванова), як імпліцитне знання, що уможливорює мовцеві розуміння і продукування висловлювань (О. Демська-Кульчицька), як засвоєння та усвідомлення мовних норм, що сформувались у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії та адекватне їх використання в мовленнєвій діяльності (А. Богуш).

Зауважимо, що мовленнєва компетенція є одним із головних чинників формування професійного іміджу особистості. Вона полягає у використанні обмеженої кількості одиниць мови, закономірностей їх функціонування і законів оперувати ними для побудови різних висловлювань – від найпростішого вираження почуття до передачі інтелектуальної інформації. Оволодіння мовленнєвою компетенцією спонукає особистість до адекватних мовленнєвих дій, готує її до мовленнєвої практики в умовах природного професійного спілкування.

Мовленнєву компетенцію особистості визначають через її мовленнєвий досвід, що містить практику мовного спілкування, постійне використання мови з метою пізнання людиною середовища та себе.

Мовленнєва компетенція відіграє важливу роль для успішної професійної діяльності особистості. Затребуваність фахівця на ринку праці, його конкурентоспроможність залежать від вільного володіння мовою (принаймні однією іноземною), вміння ефективно спілкуватися, а також від знань, прийомів мовленнєвого впливу та переконання.

Використовуючи ідеї основоположника генеративної граматики, американські соціолінгвісти, на противагу лінгвісту Н. Хомському, висувають поняття комунікативної компетенції. Дослідник Д. Хаймс наголошував, що компетенція передбачає не лише володіння граматикою та словниковим запасом, а й знання умов, ситуацій, за яких відбувається мовленнєвий акт. Зокрема, Д. Хаймс зауважує, що поняття комунікативної компетенції залежить від визначення двох аспектів: *інтуїтивного знання* мови та *здатності* її використовувати, а також охоплює такі параметри, як граматична правильність, реалізованість, придатність і «зустрічність». Окрім цього, Д. Хаймс дотримується думки щодо неподільності функціонування мови та культурних і суспільних явищ, визначаючи взаємодію лінгвістичних і нелінгвістичних чинників у процесі комунікації. Ключовими словами у цій дефініції, вважає О. Селіванова, є система знань, що характеризує інші тлумачення цього виду компетенції. Однак у них не відображена дієва роль комунікативної компетенції, на відміну від мовної. На думку дослідниці, комунікативна компетенція передбачає володіння не лише знаннями та навичками побудови інтенційно-стратегічної програми комунікації, а й дотримання її та контролю за нею в процесі спілкування; орієнтації на співрозмовника, передбачення його реакції; відбору мовних і паравербальних засобів комунікації та їх декодування; подолання комунікативних перешкод,

усунення комунікативних шумів, виходу з комунікативного цейтноту тощо [12]. Таке обґрунтування передбачає, що комунікативна компетенція містить мовну компетенцію, що створює підґрунтя для диференціації знань, які містяться в комунікативній компетенції людини [12].

Згідно з думкою М. Львова, комунікативна компетенція передбачає не лише теоретичні знання, а й навички, вільне володіння мовленням. Учений зазначає, що сучасна методика навчання мов потребує взаємопов'язаного навчання всіх чотирьох видів *зовнішнього* мовлення (говоріння, аудіювання, письмо, читання) та *внутрішнього* (мисленнєвого) мовлення мовою, що вивчається, адже ці види взаємопідтримують один одного.

Ретроспективний аналіз наукової літератури дає змогу дійти висновку, що термін «комунікативна компетенція» рівнозначно застосовують поряд з такими дефініціями, як комунікативна компетентність, комунікативна грамотність, комунікативні здібності, комунікативна здатність, комунікативні вміння тощо. Зокрема, М. Вятюнев зазначає, що комунікативна компетенція – це вибір і реалізація програм мовленнєвої поведінки залежно від здібності людини орієнтуватися в обставинах спілкування, вміння класифікувати ситуацію залежно від теми, завдань і комунікативних настанов. Натомість А. Богуш визначає це поняття як комплексне застосування мовних і немовних засобів із метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування. Це обізнаність, певна система знань, практичних мовленнєвих умінь та навичок, мовленнєвих здібностей людини [2]. Так, Ф. Бацевич ідентифікує це поняття як комплекс знань про спілкування за різних умов із різними комунікантами, а також знань вербальних і невербальних основ інтеракції, умінь їх ефективно використовувати в конкретному спілкуванні як адресата й адресанта [1]. На думку Н. Смірної, «комунікативна компетенція» – це вербальна комунікативна здібність, що забезпечує можливість вирішення засобами мови завдання спілкування. За А. Щукіним, основою комунікативної компетенції є комплекс умінь, що дають змогу брати участь у мовленнєвому спілкуванні, в його продуктивних і рецептивних видах. Зокрема, Ю. Ємельянов розуміє комунікативну компетенцію не лише як індивідуальну якість, а як певний стан свідомості групи людей, які прагнуть зрозуміти один одного. А от Ю. Жуков вбачає в цьому понятті здатність встановлювати і підтримувати потрібні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь та навичок, які забезпечують ефективне спілкування.

На увагу заслуговують визначення комунікативної компетенції, надані Н. Гальською і О. Федоровою. Так, Н. Гальскова розуміє означений конструкт як здібність людини розуміти й утворювати іншомовні висловлювання в різних соціально визначених ситуаціях з урахуванням лінгвістичних і соціальних правил, яких дотримуються носії мови [3]. Учена виокремлює такі компоненти комунікативної компетенції: 1) *лінгвістичний* (знання про систему мови, яку вивчають, і сформовані на їх засадах навички оперування мовними (лексико-граматичними і фонетичними) засобами спілкування); 2) *прагматичний* (знання, навички та вміння, що дають змогу розуміти й утворювати іншомовні висловлювання відповідно до конкретної ситуації спілкування, мовленнєвого завдання та комунікативного наміру); 3) *соціолінгвістичний* (знання, навички та вміння, що дозволяють здійснювати мовленнєве

і немовленнєве спілкування з носіями мови, що вивчається, відповідно до національно-культурних особливостей чужого лінгвосоціуму) [Там само]. А. Нікітіна визначає комунікативну компетенцію як здатність користуватися мовою залежно від ситуації, особлива якість мовленнєвої особистості, що набувається у процесі спілкування та спеціально організованого навчання, яке передбачає вироблення таких основних умінь та навичок: 1) ефективно отримувати інформацію; 2) отримувати додаткову інформацію про співрозмовника (на засадах знань про об'єктивні закономірності функціонування мови в суспільстві з метою визначення рівня соціально-культурного розвитку людини, її соціального статусу; на основі вмінь розрізняти відтінки інтонації та голосу співрозмовника, щоб оцінити його емоційний стан та вміння інтерпретувати зміст його висловлювань і зрозуміти можливий підтекст); 3) досягати поставленої мети за допомогою переконання співрозмовника та спонукання до дії; 4) здійснювати позитивну самопрезентацію, тобто справляти приємне враження на співрозмовника або читача на основі володіння культурою мовлення.

Звернімось до визначення комунікативної компетенції І. Зимньої, яку вчена розуміє як здібність здійснювати мовленнєву діяльність, реалізуючи мовленнєву поведінку, адекватну цілям, засобам і способам різних завдань та ситуацій спілкування [6].

Такої ж думки дотримуються вчені (С. Омельчук і Т. Радзівська). Так, Т. Радзівська вважає, що без комунікативної компетенції неможливо вивчити мовленнєву поведінку, мовну свідомість і мовленнєву діяльність особи або соціальної групи в контексті суспільних процесів. Очевидно, її вияви та релевантні ознаки розділяють відповідно до структури суспільства, його дискурсивних практик й індивідуального досвіду особи, а також мають багатовекторний характер. Діяльнісний аспект комунікативної компетенції зводиться переважно до вміння здійснювати вибір між певними мовними засобами.

З огляду на зазначені визначення науковців, іншомовну комунікативну компетенцію майбутніх лікарів будемо розуміти як *сформовану здатність бути суб'єктами комунікативної діяльності спілкування, які адекватно орієнтуються в професійній ситуації спілкування, застосовують лінгвістичні та паралінгвістичні засоби виразності мовлення, пов'язаного з повсякденною діяльністю лікаря, поважають традиції та культуру носіїв іншої мови.*

Таким чином, проаналізувавши наукові праці, доходимо висновку, що професійно-зорієнтована іншомовна компетенція – це комплекс знань, практико-зорієнтованих умінь володіння вміннями іншомовного професійного спілкування, прийомами логічного мислення, спрямованими на вирішення професійно зорієнтованих ситуаційних завдань. Перспективою подальших наукових досліджень вбачаємо в застосуванні матеріалу статті для практичної імплементації під час розроблення системи вправ для іншомовної підготовки майбутніх лікарів.

Використані літературні джерела

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: [підручник для студентів вищ. навч. закл.] / Ф. С. Бацевич. – Київ : Академія, 2004. – 342 с.

2. Богуш А. М. Теоретичні й методологічні засади формування мовленнєвої компетенції дошкільника / А. М. Богуш // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 1. – С. 5–10.

3. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М. : Академия, 2005. – 336 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
5. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – Київ : Наук. думка, 2000. – 680 с.
6. Кучай О. В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти / О. В. Кучай // Рідна школа. – 2009. – № 11. – С. 44–48.
7. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Современ. Слово, 2005. – 720 с.
8. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять / М. С. Головань // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. – № 8. – С. 224–233.
9. Зимняя И. А. Самоконтроль как компонент речевой деятельности и урони его становлення / И. А. Зимняя и др. // Методика обучения иностранным языкам: хрестоматія; сост. А. А. Леонтьев. – М. : Русс. язык, 1991. – С. 144–153.
10. Комунікативно-мовленнєвий супровід становлення україномовної особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти півдня України : [навч. посіб.] / А. М. Богуш, О. С. Трифонова, О. І. Кисельова / за заг. ред. А. М. Богуш. – Одеса : Лерадрук, 2013. – 241 с.
11. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – Київ : К.І.С., 2004. – С. 15–24.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – Київ, 2008. – 712 с.
13. Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский. – М. : Прогресс, 1972. – 164 с.

Bibliography

1. Batsevych F. S. Osnovy komunikativnoi lingvistyky: [pidruchnyk dlia studentiv vyshch. navch. zakl.] / F. S. Batsevych. – Kyiv : Akademiia, 2004. – 342 s.
2. Bohush A. M. Teoretychni y metodolohichni zasady formuvannia movlennievoi kompetentsii doshkilnyka / A. M. Bohush // Pedagogika i psykholohiia. – 2000. – № 1. – S. 5–10.
3. Halskova N. D. Teoriya obucheniya ynostrannym yazykam: Lymphodydaktyka y metodyka / N. D. Halskova, N. Y. Hez. – M. : Akademyia, 2005. – 336 s.
4. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / uklad. i holov. red. V. T. Busel. – Kyiv ; Irpin : Perun, 2003. – 1440 s.
5. Slovnyk inshomovnykh sliv / uklad.: S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. – Kyiv : Nauk. dumka, 2000. – 680 s.
6. Kuchai O. V. Kompetentsiia i kompetentnist – vidobrazhennia tsilisnosti ta intehratsiinoi suti rezultatu osvity / O. V. Kuchai // Ridna shkola. – 2009. – № 11. – S. 44–48.
7. Pedagogiya: Bolshaia sovremennaia entsyklopedyia / Sost. E. S. Rapatsevych. – Mynsk : Sovrem. Slovo, 2005. – 720 s.
8. Holovan M. S. Kompetentsiia ta kompetentnist: porivnialnyi analiz poniat / M. S. Holovan // Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. – 2011. – № 8. – S. 224–233.

Розділ І. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

9. *Zymniaia Y. A.* Samokontrol kak komponent rechevoi deiatelnosti y urony eho stanovlennia / Y. A. Zymniaia y dr. // *Metodyka obuchenya ynostrannym yazykam: khrestomatyia*; sost. A. A. Leontev. – M. : Russ. yazyk, 1991. – S. 144–153.

10. *Komunikatyvno-movlennievyyi suprovid stanovlennia ukrainomovnoi osobystosti maibutnykh fakhiv-tshivsdoshkilnoi osvity pivdnia Ukrainy* : [navch. posib.] / A. M. Bohush, O. S. Tryfonova, O. I. Kyselova / za zah. red. A. M. Bohush. – Odesa : Leradruk, 2013. – 241 s.

11. *Pometun O. I.* Teoriia ta praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain / O. I. Pometun // *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy*. – Kyiv : K.I.S., 2004. – S. 15–24.

12. *Selivanova O. O.* Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy : pidruchnyk / O. O. Selivanova. – Poltava : Dovkillia. – Kyiv, 2008. – 712 s.

13. *Khomskyi N.* Yazyk y myshlenye / N. Khomskyi. – M. : Prohress, 1972. – 164 s.